

* V ŠKRUTOVEM PRI SV. LENARTU

MNOŽIČNA PROTESTNA MANIFESTACIJA PROTI ZAPRTJU OPEKARNE V ČEMURJU

“Čjemo djelo doma”, je bilo napisano na transparentih, ki so jih nosili delavci v dolgem sprevedu - Protestna manifestacija je organiziral odbor za obnovo Nadiških dolin ob podpori društva “Ivan Trinko”, društva “Rečan” iz ljes, “Centra za kulturna raziskovanja”, iz Brda v Terski dolini in skupina domačih duhovnikov

Dne 30. januarja je bila v Čemurju pri Sv. Lenartu protestna manifestacija proti zaprtju tamkajšnje opekarne, proti brezposelnosti ter prisilni emigraciji naših ljudi. To manifestacijo je organiziral odbor za obnovo Nadiških dolin ob podpori društva “Ivan Trinko”, društva “Rečan” iz ljes, “Centra za kulturna raziskovanja” iz Brda v Terski dolini, skupina duhovnikov “Dom” in društva izseljencev iz Beneške Slovenije.

Dolg spreved delavcev in

mladih fntov se je začel dopoldne ob 11 uri pomikati po cesti preko Gorenje Mjere do Škrutovega. Nosili so transparente z različnimi protestnimi gesli, med temi tudi “Čjemo djelo doma”.

Na tem množičnem zborovanju v Škrutovem je prvi spregovoril član odbora za obnovo Nadiških dolin prof. Firmino Marinič iz Azle. V svojem govoru je povedal, zakaj smo se zbrali, da tu protestiramo. Poudaril je, da ne protestiramo samo proti za-

prtju opekarne v Čemurju, ampak tudi proti stoletnemu zapostavljanju naših ljudi in proti vsem nerešenim problemom. Obljubil je tudi, da bo odbor za obnovo Nadiških dolin sproti obveščal državljane o akcijah, ki se mu bodo zdele potrebne, da bo skliceval sestanke, zborovanja in še druge protestne manifestacije.

Za njim je spregovoril v imenu društva “Rečan” Aldo Klodič, ki je prisotnim govoril o žalostnih posledicah emigracije, kjer umirajo naši ljudje v borbi za vsakdanji kruh in o povratnikih na domača tla, o njihovem trdem življenju, ker se ne morejo prilagoditi novim razmeram in o razočaranjih.

Govoril je tudi prof. Pavel Petričič, član federalnega komiteja KPI, ki je analiziral celotno problematiko Beneške Slovenije. Ugotovil je, da so tu že sto let umetno in nalašč zapostavljali naše gospodarstvo, da se ne rešujejo socialni problemi, da bi tako uničili našo etnično skupnost. “Tudi naš jezik preganjajo”, je rekel ob zaključku prof. Petričič.

Za njim je spregovoril predsednik društva “Ivan Trinko” Izidor Predan, ki je v domačem narečju govoril zbrani množici o pravicah, ki ji pritečejo in še posebno poudaril pravico do uporabe materinega jezika in to ne samo po naravnih zakonih, ampak tudi zato, ker nam daje to pravico tudi ustava italijanske republike. Povedal je tudi, da se je v zadnjih 25 letih izselilo iz naših vasi več kot 15.000 ljudi, od katerih jih je dosti umrlo v tujini ali si nakopalo hude boleznine zaradi trdega dela.

Obžaloval je tudi, da se te protestne manifestacije niso udeležili tudi župani in učitelji, saj mora biti borba za naš obstoj enotna, ker drugače ne bomo dosegli zaželenega uspeha, svojih pravic. Navedel je tudi primer v Navalgiuliani

v Trstu, kjer je zaposlenih 500 delavcev in uslužbencev. Delodajalci so jim zagrozili, da bodo obrat zaprli, a dežela je takoj poskrbela za rešitev krize. Zakaj se ne bi dežela zavzela tudi za rešitev čemurske opekarne?, je zaklju-

čil predsednik društva “Ivan Trinko”.

Kratek pozdrav udeležencem protestne manifestacije je prinesel tudi poslanec Lizzero in želel, da bi njihova borba žela čim večje in takojšnje uspehe.

* VRNILI SO SE IN KAJ POTEM?

Več kot osem sto ekonomskih emigrantov se je vrnilo domov

Pomoč, ki jo daje dežela emigrantom, ki se vračajo domov, je vse premajhna in tudi dela ni tako lahko najti - Naj bi se razvilo vsaj čedadsko industrijsko področje in naj bi ponovno odprli opekarne v Čemurju, kj je bila edina industrija v Nadiški dolini

Od trenutka, ko je začel veljati deželni zakon, ki predvideva pomoč emigrantom, zlasti naj bi jih vzpodbujal k vrnitvi v domovino, se je do zdaj vrnilo v deželo Furlanijo-Julijsko Krajino 808 delavcev s 1778 družinski člani.

Iz evropskih dežel se je vrnilo 610 delavcev in 1452 njihovih družinskih članov; iz izvenevropskih dežel pa se je vrnilo 198 delavcev in 326 članov njihovih družin. Torej imamo 2586 oseb, ki so izkoristile deželne ugodnosti na podlagi zakona. Te ugodnosti gre do račun povrnitve stroškov za potovanje v domovino emigranta in članov njegove družine, ko se le-ta dokončno vrne domov bodisi, ker je dobil delovno mesto doma ali pa zaradi invalidnosti ali pokojnine.

V ta namen je dežela porabila 114 milijonov 144 ti-

soč lir za emigrante, in njihove svojce, ki so se vrnili iz evropskih dežel (povprečno so porabili na posameznika 155.355 lir) in 54 milijonov 790 tisoč lir za emigrante in njihove svojce, ki so prišli iz izvenevropskih dežel (povprečno pa so za te na posameznika porabili 104.560 lir). Skupaj je bilo torej za vrnitev emigrantov porabljenih 168 milijonov 934 tisoč lir, katerim pa moramo dodati še druge oblike pomoči kot letovanje emigrantskih otrok v planinah in na morju, štipendije za šolanje sirot, izdatke za poklicne kvalifikacije in prekvalifikacije in še cela vrsta drugih izdatkov.

V tej statistiki o emigrantih, ki so se vrnili v našo deželo, nas zanima predvsem, koliko se je emigrantov vrnilo v našo pokrajino.

V videmsko pokrajino se je absolutno vrnilo največ emi-

grantov, saj jih je tudi iz naše pokrajine največ po svetu. Številka je kar visoka, saj gre za 613 emigrantov, za katere je bilo potrošenih 166 milijonov lir pomoči. In če pogledamo še podrobneje, kako je bila porabljena pomoč po pokrajinah, bomo videli, da so v videmski pokrajini od omenjenega zneska porabili kakih 42 milijonov lir za povrnitev potnih stroškov emigrantom. Ostali denar pa je bil porabljen za druge oblike pomoči. Statistika je zanimiva dalje še v tem, ker nam pravi, da je starost emigrantov, ki so se vrnili, med 20 in 50 letom, kar jasno pomeni, da gre za osebe, ki so na vrhu svoje ustvarjalnosti.

Kakor lepo in vzpodbudno govori podatki in denarne vsote, ki smo jih navedli zgoraj, pa se ob vsem tem vendar zastavlja drugo, nič manj pomembno vprašanje: ali so oblasti pri nas tudi storile vse, da so emigranti, ki so se vrnili, dobili doma tudi ustrezna delovna mesta? Kajti vsekakor ni dovolj samo privabiti domov naše delavce iz tujine, jim na podlagi deželnega zakona povrniti potne stroške in priložiti še kake drobtine, temveč je predvsem važno in pomembno najti za njih doma delovna mesta in jih zaposliti. To pa je seveda drugo, težje in pomembnejše vprašanje. Zato se lahko upravičeno vprašujemo, ali so to tudi storile oblasti pri nas, tako dežela kot naša pokrajina? Če ne bodo izpolnjeni tudi ti, osnovni pogoji za vrnitev naših delavcev iz tujine, potem so zaman vsi deželni zakoni o pospešitvi emigracije, kajti v tem primeru lahko rečemo samo to, da so ti zakoni pesek v očeh javnemu mnenju in zavesa, za katero se skriva naša temeljna težava in problem: delo doma za domače delovne roke.

PREŠERNOV DAN

sporno dejstvo in žalostno je, da prav nam, beneškim Slovincem, še danes ne priznajo naše materine besede v šolah in cerkvah, pa čeprav sodi slovenski jezik, prav po Prešernovi zaslugi, že več kot sto let med kulturne in pomembne evropske jezike. To danes priznava tako zgodovina, še bolj pa literarna zgodovina, ki v evropskem okviru obravnava Prešerna kot sodobnike drugih evropskih pesnikov, katere smo bili omenili že zgoraj.

Ko smo torej skupaj z matično domovino proslavili slovenski kulturni dan, Prešernov dan, si ne moremo kaj, da bi tudi ob tej priložnosti spet ne zastavili in sprožili stare in nenehne zahteve: želimo in hočemo, da bi naš, slovenski jezik tudi pri nas stopil ob bok italijanščini kot enakovrednemu jeziku, hkrati pa zahtevamo uveljavitev naravnih pravic (ki so nam, vsaj na papirju, tudi ustavno zagotovljene), da bi se naši otroci učili v šolah v domačem, materinem jeziku, ki mu je prav Prešeren nekoč pridobil evropsko veljavo.

Slovenski jezik pa ni samo naš materin jezik, ni samo jezik Prešerna, temveč jezik naroda, ki si je tudi v sodobni Evropi že zdavnaj pridobil ugled in veljavo, saj v tem jeziku ni samo bogate slovenske književnosti, v njem se odražajo sodobna in pretekla filozofska, znanstvena in druga dela, v ta jezik so prevedena najlepša dela svetovne književnosti od italijanske do kitajske, samo pri nas, v naših dolinah in na naših pobočjih tega jezika še danes ni v šolah, cerkvah in pred sodišči, kot da bi slovenščine sploh nikoli ne bilo. In prav na to smo pomislili ob slovenskem kulturnem dnevu, prazniku največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna.

Kot vsako leto smo tudi letos 8. februarja, dan smrti pesnika Franceta Prešerna, proslavljali kot slovenski kulturni praznik. Ta vsakoletna slovenska kulturna manifestacija vsekakor odraža več kot samo in zgolj počastitev spomina enega naših največjih pesnikov. Prešernov dan je zatorej kulturni praznik vseh Slovencev v najširšem smislu in pomenu te besede. In v tem smislu je to tudi praznik beneških Slovencev. Praznik beneških Slovencev v njihovi borbi za materin jezik, kajti Prešernova slovenska beseda je že pred več kot sto leti uvrstila slovenščino med enakovredne in enakopravne evropske jezike, saj je Prešernova pesem stopila ob bok Leopardijevi pesmi v italijanščini, Byronovi pesmi v angleščini, Puškinovi pesmi v ruščini, Mickiewiczevi pesmi v poljščini in Goethejevi pesmi v nemščini. To je danes ne-

Odpuščeni delavci, mladi fantje in dekleta protestirajo s številnimi protestnimi transparenti in vzkliki proti zaprtju opekarne v Čemurju v šenlenarškem komunu

Ob 150-letnici rojstva KARLA PODREKE

Dne 16. februarja bo minulo 150 let, kar se je rodil v Spetru ob Nadiži naš veliki buditelj narodne zavesti Peter Podreka. Studiral je v Čedadu in Vidmu in leta 1848. pel novo mašo. Služboval je kot kaplan v Trčmunu, od leta 1857 v Spetru, od leta 1873 pa do svoje smrti 4. novembra 1889 v Roncu nad Podbonescom.

Peter Podreka je bil pravi ljudski duhovnik. Ni bil samo prvi slovenski pesnik v Beneški Sloveniji, ampak tudi prvi prosvetni in gospodarski delavec. Ljudi je učil brati iz slovenskih knjig, širil je med njimi tedanje slovenske liste, predvsem Zgodnjo Danico in Novice ter knjige Družbe sv. Mohorja. Leta 1854. je dal tiskati v Gorici «Katekizem» za svoje rojake. S tem je odpravil razne rokopisne pripomočke, ki so bili jezikovno šibki. V Roncu je poučeval va-

ščane v umnem sadjarstvu in uspeh tega prizadevanja je viden še danes, saj rastejo tu najlepše in najokusnejše breskve.

Spesnil je več priložnostnih pesmi za nove maše, ob jubileju nadškofa Casasole in druge, ki so izšle deloma kot posebni tiski, pa tudi posvetne in nabožne pesmi, ki jih je priobčil v tedanjih slovenskih listih. Najbolj znani sta: Slavjanka ter Slovenija in njena hčerka na Beneškem. Obe sta glasbeni, enako tudi tretja: Kobariškimi pevkam. Vse tri pesmi so objavljene tudi v knjižici «Oj Božime», ki je izšla leta 1966 v Čedadu.

Peter Podreka je sodeloval tudi s poljskim slavistom Baudouinom de Courtenayem. Ko ga je ta obiskal v Roncu, mu je dal precej gradiva za nadaljnji študij jezika beneških Slovencev in Režijanov.

78 zakonov v enem letu

Vsekakor je bilo zakonodajno življenje v naši deželi lani zelo bogato in obilno. V naši deželi je bilo lani predloženih kar 92 novih dežel-

nih zakonov, izmed katerih jih je bilo 78 tudi sprejetih.

Ce pogledamo malce bližje nove zakone, vidimo, da je precej zakonov s tako imenovanega socialnega področja. Tu gre predvsem za nove načine zaščite delavcev, mater delavk na poljedelskem področju in za razširitev farmacevtskega zavarovanja na kategorije upokojenec, ki tega doslej niso bili deležni. Dalje so za nas pomembni zakoni, ki ščitijo ribji zarod v naših rekah in urejajo ribolov v naši deželi. Če smo že na kmetijskem področju, potem so zlasti za Beneško Slovenijo pomembni lani sprejeti zakoni, ki zadevajo poljedelstvo in kmetijstvo na goratih področjih, dalje zakoni o kmetijski mehanizaciji, pomoči za obnovo kmečkih hiš in zakonske materije, ki obravnavajo pospeševanje turizma. Še posebej pomembno je zakonsko poseganje na področje industrializacije, obrtništva, zdravstva ter ostalo socialno varstvo. Vendar pa se pri tej množici, vsekakor dobro zamisljenih zakonov, vendarle bojimo, da bi ti zakoni ne ostali samo mrtva črka na papirju, kar smo doslej že tolikokrat v praksi sami najbolj občutili in spoznali.

Patronato INAC

Istituto dell'Alleanza Nazionale Contadini per la tutela dei Diritti Previdenziali ed Assistenziali dei Lavoratori.

Giuridicamente riconosciuto, a sensi del D.L. C.P.S. 29-7-1947 n. 804, con D.M. 6-2-1970.

Servizio Provinciale dell'Alleanza Coltivatori - Civile, via IX Agosto n. 8 - Tel. 71386.

Coltivatori, lavoratori:

per tutte le pratiche, per tutte le necessità, per tutti i diritti, per voi e i vostri familiari l'I.N.A.C. Vi assicura la più efficace assistenza.

Kmetje, delavci

za vse dokumente
za vse nasvete
za vse pravice
za vas in vaše družine
INAC vam zagotavlja vsa svojo pomoč

France Bevk

Kaplan Martin Čedermac

32

«Ze razumem. Prav je tako!». Čedermacu je iz ganjenosti, ki ga je obšla, milo zapel glas. «Pa sem mislil, sem se bal, da je vsak zase zaprl v svojo samoto. Prav je tako! Verjemi, Jože, da me je strah, ako pomislim na bodočnost. Kaj bo iz ljudi, ako bodo ostali brez božjih nauk? Kaj bo iz njihovih duš? Posledice nasilno pretrgane vezi med dušami in Bogom se bodo le prekmalu pokazale. Ljudje se obračajo proti nasilju, vedno več zagrenjenih glasov se sliši. Ne bom ti jih ponavljal, saj so morda že tudi tebi prišli na uho», je nadaljeval ves v ognju, a hkrati iz vedno večje zmešanosti. «En sam korak, pa bodo podvomili tudi o božji pravičnosti. Potem je samo še en korak do dvoma o Bogu. Samo še en korak! Tega oni ne vidijo, kakor da so udarjeni s slepoto. Treba jim je povedati. Greh, velik greh bi bil, ako bi to zamolčali. Ze iz globoke skrbi za Cerkev je treba storiti vse, da se stvar prepereči, si je obrisal čelo, na katerem so se mu nabrale kapljice mrzlega potu. «Ali ni upanja v uspeh?».

Potokar je naglo stopal po stezi, ki se je vila niz brda, da ga je Čedermac le stežka dohajal. V največji strmini je upočasnil korak.

«Upanje je vedno», je odgovoril z negotovim glasom. «Upanja ne smemo izgubiti. Težko je le, ker še vedno ti-

PO NAŠIH VASEH IN DOLINAH Turizem in kultura

Zapuščena cerkva v Čelah lahko postane prava poslastica za ljubitelje umetnosti

Tam, kjer se dolina Idrijce pričenja širiti in reka stopi v furlansko nižino, se nam na južnem pobočju Stare gore odpira nov svet. Vinorodni grički in redko posejane domačije vse skupaj tvorijo vasi Čela, Teje, Skuarče, Selišče in Frdžel. Ceste in kolovozi, di povezujejo te vasi, zaselke in samotne hiše so danes vse asfaltirane in je zato to vinorodno gričevje neštetokrat sem in tja prepasano s sivimi asfaltnimi trakovi.

Ne samo izredno lepa lega, ampak tudi ugodno podnebje, privlačuje zato v te prijazne vasice sončnih brd vsako nedeljo številne izletnike tudi iz oddaljenih krajev. Vse njivice, ki so izredno rodovitne, so skrbno obdelane, saj so tu doma delovni ljudje kot sosadni Brici. Pridelki so zato obilni in tudi kvalitetni, posebno vino. Vsaka vasica ali zaselek ima večjo ali manjšo «oštarjo», ki jo ob nedeljah dostikrat zasedejo do zadnjega kotička ljudje, ki vedo, kje je doma res pristna domača kapljica.

ZNAMENITA CERKVICA

Vsaka vas ima tudi cerkvico. Nekatere so do nedavnega imele tudi župnišče, a danes, ko je manj ljudi, hodijo semkaj maševat duhovniki iz

Praprotnega ali drugih župnij.

V Čelah je izredno znamenita cerkva sv. Mohorja in Fortunata. Škoda, da so jo zapustili. Tam mimo so zgradili široko cesto in nekoliko nižje postavili novó cerkev v alpskem slogu. Zaprta stara cerkva je začela plesniti in ko je odpadel omet (navadno apno), so prišle na dan freske. Morda jo bodo s časom obnovili, ker bi bila zares škoda, da bi propadla.

Ljubitelji umetnostne zgodovine, naj bi si jo torej ogledali. Prezbitarij je v obliki šilastega slavoloka in obokan z

zvezdnatim rebrastim svodom, kar znači, da so jo po vsej verjetnosti zgradili slovenski gotski cerkveni stavbarji. Pred cerkvijo je tudi vhodna lopa z dvema kamenitima klopema ob strani, kjer se je nekaj sestajala soseščina ali vicinija iz Čela.

Morda je pa med temi našimi griči, med zelenjem skritih tudi kaj kapelic in znamenj, ki so jih naši predniki postavljali v zahvalo, ko so se rešili kužnih bolezní ali Turkov. In teh pri nas ni malo, treba je le hoditi po stezicah in poteh z odprtimi očmi.

Prezbitarij z zvezdnatim rebrastim svodom v znameniti cerkvici v Čelah pod Staro goro

Na fakulteti za tuje jezike v Vidmu tudi slovenski jezik in književnost

Na fakulteti za tuje jezike in književnosti v Vidmu, ki spada v sestav tržaške univerze, je pretekli teden prof. Rotar, dosedanji profesor za slovenščino in jugoslovanske književnosti na pedagoški akademiji v Mariboru, imel svoje prvo predavanje iz slovenskega jezika in književnosti. Za mesto predavatelja na fakulteti za tuje jezike ga je kot svojega kandidata predlagala ljubljanska filozofska fakulteta.

Prof. dr. Janez Rotar se je rodil v Brezovici pri Ljubljani leta 1931. Diplomiral je na ljubljanski filozofski fakulteti leta 1956 in na isti fakulteti dosegel leta 1964 doktorat iz slovenske literarne zgodovine.

Delovanje prof. dr. Janeza Rotarja na fakulteti za tuje

jezike v Vidmu spada v okvir vedno bolj razvijajočih se italijansko-jugoslovanskih odnosov tudi na znanstvenem področju.

Pri njegovem nadvse po-

membnem in koristnem delu, ki služi globljemu poznavanju slovenskega jezika in književnosti med italijanskimi in slovenskimi študenti, mu želimo dosti uspehov.

Nekaj za smeh

«Tomaž, kako pa vendar ješ! Moral boš v kakšen zavod, da se boš naučil lepega vedenja.»

«Ali se ga doma ne morem učiti, očka?»

Milanček nadleguje svojo mamico z raznimi vprašanji. «Mamica, od kod je prišel naš Binčec?»

«Našla sem ga med rožicami.»

«Pa Nina?»

«Njo je štokrlja prinesla.»

«In jaz?»

«Tebe smo pa v trgovini kupili.»

Milanček zmaje z glavico in vzdihne:

«No, lepa družina!»

Tomažek sprašuje:

«Mamica kako je, če osa sede na koprivo? Ali osa piči koprivo ali kopriva oso?»

čuditi. Skubin nima nikakega narodnega čuta, brez korenin je, brez tal pod nogami... Kar dela, ni iz prepričanja, pri tem ga vodijo sebični nameni... To je najhujše. To je zlo!».

Govoril je počasi, kakor da mu le stežka prihajajo besede. Ves čas se je oziral v nasprotni breg in ni pogledal Čedermaca. Ta je stal pred njim nepremičen, kot olesnel, nobene besede ni preslišal, sproti mu jih je bral z ustnic. Pred očmi mu je nastajala tragična Skubinova podoba, ki jo je bil v glavnih obrisih že sam zažrtal, a se je zdaj zdrizal pred njo. Oživele so mu vse besede, ki so bile padle na žeganju v Rupi. Bolesnost so se ujemale s Potokarjevimi pripovedovanjem. Sramoval se je, navdajalo ga je sočutje, bilo mu je hudo do dna duše. Ali so mar oni krivi, da ni dobil mesta, za katero se je potegoval z nedovoljenimi sredstvi? Kakšno maščevanje si je izmislil, bedni človek? Ne, ni ga moglo opravičiti, da je bil le slepo orodje v Zanettijevih rokah. Cavaliere bi se rad z njegovo pomočjo zopet prikopal do ugleda. Morda se mu to posreči. Okoliščine so bile ugodne, roke so željne zgrabile za ponudeno jim odkupnino...

«Pa kaj misli, da bo imel od tega?» je Čedermac vzkliknil iz svoje poslednje misli. «Monsignor ne postane...».

«Monsignor ne, a morda župnik», se je Potokar nasmehnil. «Plačilo dobi, četudi morda ne tako velikega, kakor ga pričakuje. Saj so nekaterim že samo za podpis ponujali tisočake.»

Čedermaca je nemilo zadelo; zdrzil se je in pogledal tovariša. Ali misli njega? Ne. Kazno je bilo, da je tudi Potokar to doživel. In še drugi. To mu je bilo v olajšanje. Niso se drznili le njega žaliti s sramotno ponudbo.

